

Vrhunci sodobne slovaške poezije: Mila Haugová in Eva Luka s perspektive živalskega in mitološkega sveta

Špela Sevsšek Šramel

V sodobni slovaški poeziji prepoznavamo poetološko in idejno raznoliko ustvarjalnost, ki je izrazito diferencirana ter vzpostavlja dialog tako z domačo literarno tradicijo kot sočasno filozofijo in literaturo evropskega in tudi vzhodnoazijskega prostora. Poleg eksperimentalne, civilizacijske linije je opaziti močno tendenco pogojno rečeno duhovne in refleksivne lirike. V prispevku se posebej posvečam poetiki dveh avtoric: Mile Haugove (1942) in Eve Luka (1965). Njuno poezijo preučujem z vidika ženskega lirskega subjekta in odnosa med človeškim in naravnim (živalskim, pa tudi rastlinskim) svetom. Izbrane pesmi z živalsko komponento vzpodbujajo tudi vprašanje dostopnosti poezije in urjenje v branju.

Sodobna poezija: razlaga pojma in literarnega sistema

Pojem sodobna slovaška književnost je oznaka za literarno ustvarjanje zadnjih tridesetih let, pri čemer je obdobje zamejeno z družbeno-političnim mejnikom 1989. Kljub očitni zarezi, ki prinaša pomembne spremembe v celotnem literarnem sistemu, pa ne gre spregledati »prehodne« funkcije druge polovice osemdesetih let. Nov položaj književnosti po letu 1989 so prinesle spremembe na področju založništva in financiranja, zgodilo se je prevrednotenje literarne tradicije, prav tako so se ponovno vzpostavili stiki s tujimi avtorji in institucijami, kar je privedlo do porasta prevajanja tuje književnosti ter prevajanja slovaške književnosti v tujini. Celovito podobo sodobne literature bi lahko opisali s pojmi pluralnost avtorskih poetik, raznolikost, fragmentarnost in individualnost posameznih avtorskih pobud. Literatura se je po eni strani odzivala na aktualno družbeno realnost s temami, kot so odnos do doma in tujine, socialna problematika in individualizem, še bolj pa so jo določale postmoderne tendence iz filozofskih del M. Foucaulta, J. Derridaja in R. Barthesa ter iz drugih umetnosti, kot so sodobna dokumentaristika v filmu, aktivistična umetnost v javnih prostorih, video performans (Passia 2014: 17). Devetdeseta leta so v slovaško poezijo prinesla več novih razvojnih tendenc, po izraziti eksperimentalni fazi lahko prepoznamo premik od konceptualnih in samoreferenčnih poetik k subjektu (Passia 2014: 201). Kljub raznolikosti in notranji

razvejanosti generacij lahko govorimo o naslednjih petih skupinah: diferencirana skupina eksperimenta, avtorice starejše generacije, refleksivno-filozofska lirika in minimalistična poetika, poezija avtentičnih izkušenj ter skupina avtorjev, ki stavi na humor, parodijo in satiro.

Sodobna slovaška poezija je s knjižnimi prevodi v slovenščino v zadnjih dvajsetih letih predstavljena z enajstimi samostojnimi pesniškimi zbirkami in z relevantnim izborom poetik več generacij: najnovejši prevod je *Dama in samorog* (2021) Mile Haugove, ki ima v slovenščini še zbirko *Alfa* (2006). Izrazito samosvojo pesniško govorico mlade generacije predstavlja Mária Ferencuhová z zbirko *Ogrožena vrsta / Imunost* (2019). Ključni modernistični pesnik, Ján Ondruš (1932–2000), z izrazito avtopoetiko in jezikovno inovacijo, je v slovenskem prevodu dostopen v izboru pesmi *Kretnja s cvetom in V stanju žolča* iz šestdesetih let (slov. prev. 2009). Štefan Strážay, ki velja za predstavnika minimalizma v poeziji, je v slovenščini zastopan z izborom *Interier in druge pesmi* (2015). Refleksivno-filozofsko liriko zastopata zbirki *Druga naivnost* (2010) Erika J. Grocha in *Opus her(m)eticum* (2003) Mariána Milčáka. Stanislava Chrobáková je v slovenščini izdala zbirke *Iz najine skupne zime* (2006), *Fabrika Porcelana* (2014) in *Rauma blues* (2018). Žanrsko posebnost predstavljajo tri zbirke haikujev v dvojezičnih izdajah (D. Hevier, I. Kadlečík, D. Kuhnová, 2008). Izbor knjižnih prevodov pa v veliki meri napovedujejo revijalno in antologijsko objavljeni prevodi slovaške poezije.¹

Vprašanje odnosa do človeškega in naravnega sveta, do univerzuma in svetovne literarne tradicije se kaže v estetsko prepričljivih besedilih slovaških avtoric starejše in srednje generacije: M. Haugove, A. Ondrejkové in E. Luka. Te iščejo svoj način duhovnosti, posebej pa razvijajo odnos med telesnostjo, jezikom in pisanjem poezije. Na podlagi izbrane poezije bosta podrobneje predstavljeni poetiki M. Haugove in E. Luka.

O branju in bralski interpretaciji pesniškega besedila: metodološka opomba

Poezija velja med vsemi literarnimi zvrstmi za najtežje dostopno in ima posledično ožji, bolj izbran krog bralcev. Vendar nas ravno specifika pesniškega

¹ Antologija *Sto let slovaške književnosti* (2000), tematske številke revij *Apokalipsa*, *Literatura*, *Sodobnost*, zborniki literarnih festivalov Vilenica, Lirikonfest, Dnevi poezije in vina, portala *poesis.si* in *vrabecanarhist.si*. V slovenščino je bilo tako v zadnjih tridesetih letih prevedenih več kot petdeset pesniških imen iz Slovaške. Prim. *Zgodovina slovenskega literarnega prevoda II: slovenska literatura v dialogu s tujino*, Nike Kocijančič Pokorn (ur.). Ljubljana: Založba Univerze v Ljubljani, Cankarjeva založba 2023.

besedila prepričuje v nujnost razširjanja bralskih in interpretacijskih kompetenc novih bralcev. Če sprejmemo pomembno predpostavko o resni avtorski strategiji, ki priznava legitimnost bralca pri iskanju smisla in vrednosti dela (Milčák 2013: 13), potem je vredno dvigniti raven estetskega doživljanja in jo prilagoditi interpretacijski sposobnosti bralca. Kako se torej učiti branja poezije in kakšne kompetence potrebujemo pri tem? Ključno se zdi, da bralec poezije, če je sposoben ter ima bralsko predispozicijo in izkušnje, ni samo opremljen z znanjem (branje klasike, faktografsko poznavanje kulture in civilizacije), temveč ima pogum oziroma samozavest ter željo po interpretaciji. Interpretacijsko branje je tisto, ki se namensko in zavestno vrača k besedilu, bralec namreč v njem izraža svoj odnos do pesniške uresničitve in etičnih vprašanj. To je pogoj in most do kritičnega izražanja, refleksije in argumentacije. Pri branju pesmi se od bralca pričakujejo osebne kompetence, zanimanje, dovolj velika dojemljivost in celo zaupanje v imaginarne svetove. Mnoge interpretacije, med njimi kritiške, prevajalske, učiteljske, avtorske, nas usmerjajo, širijo bralske kompetence in izpostavljajo specifičnost pesniškega besedila.

Poezija Mile Haugove

Mila Haugová (1942) je osrednje pesniško ime na Slovaškem, od prvenca v osemdesetih letih prejšnjega stoletja je do danes izdala 24 pesniških zbirk in izborov poezije. Pesniška sopotnica prozaista Pavla Vilikovskega, nagrajenka vilenice leta 2020, je v slovenščini prisotna kar z dvema pesniškima zbirkama, in sicer: izbor z naslovom *Alfa* (2003, prev. Alenka Šalej) ter *Dama in samorog*, obširni izbor iz štirih pesniških zbirk (2021, prev. Andrej Pleterski).² Velja za najbolj prevajano sodobno slovaško pesnico, v nemščini je izšlo kar šest njenih zbirk. Iz avtoričinega življenja velja izpostaviti dvojezično madžarsko-slovaško družino, ki se je veliko selila, pri 28-ih letih je pesnica emigrirala v Kanado, od koder se je po enem letu vrnila. Njeno življenje je posvečeno poeziji, delala je kot urednica literarnih revij in svobodna umetnica, prevaja poezijo iz madžarščine, angleščine, nemščine, v soavtorstvu tudi iz japonščine in finščine. Avtorji, s katerimi korespondira v poeziji in jih prevaja, so simbolistični in neosymbolistični pesniki R. M. Rilke, T. S. Eliot, S. Plath, A. Sexton, T. Hughes, G. Trakl, I. Bachmann, P. Celan, F. Kuwahara in drugi.

V poeziji Mile Haugove je opazen preobrat od sodobne civilizacije k »prvotnim vzrokom« in »pravprašanjem« človekovega bivanja: to so odnos

2 Portret avtorice po scenariju J. Sever in N. Kokelj: <https://www.youtube.com/watch?v=k8dQW6RQYzE>.

med moškim in žensko na poti skozi življenje ter smrt. Prepoznavni so tvoren dialog z antično in krščansko tradicijo ter medbesedilne navezave na druge avtorje (P. Celan, G. Trakl). Drugi močan vir, povezan z vpeljavo motivnih ciklov, je navezava na klasično in moderno likovno umetnost (F. Goya, Giotto, P. Klee, S. Dalí, A. Warhol, slovaški slikar P. Ondreička).

S. Chrobáková (2002) izpostavlja, da je poezija Haugove postavljena predvsem na vizualnem, ne toliko zvočnem vtisu, tako so poudarjene predvsem prostorska razsežnost in svetlobne lastnosti. V interpretaciji svoje poezije Haugová dopolnjuje misel: »[M]oje pesmi niso toliko melodične kot ritmične, v ritmu mojega dihanja. Prednost pri interpretaciji dajem enostavnemu, čistemu pristopu k pesmi. Moj bralec mora poznati kulturno in umetnostno zgodovino ter imeti do nje tudi odnos« (Milčák 2013: 58).

M. Haugova, kot tudi njeni sodobnici E. Luka in D. Podracká, izhaja iz specifičnosti razumevanja ženskosti, ki v sebi nosi mitološki in arhetipski spomin. Od zbirke *Praláska* (Praljubezen, 1991) vnaša nov lirski subjekt v podobi Alfe, praženske; tematizira pisanje, kjer je pomemben simbol jezika, besede in molčanj, motiv glasu, nevidnega, negibljivega. Razlikujemo lahko motiv kože kot »sredstva za prepoznavanje telesnega dotika« in telesa kot materialnega nosilca spolnih, kulturnih, socialnih pomenov (Chrobáková 2002: 135). Pesniška besedila se ne dotikajo samo jezika in besede, pomembno mesto ima zamolk in neizgovorjeno, kar sega v predzgodovinsko ter je povezano s podzavestjo in kolektivnim nezavednim.

A. Bukovinová pri interpretaciji duhovne perspektive M. Haugove govori o svojevrstni prekinitvi in spreminjanju kulturno zasidrane predstave o pesniški besedi kot sakralni kategoriji. Haugová izbere umetniški postopek arhetipsko-naravnega oblikovanja lirskih subjektov, ki je vezan na naravne attribute pralika ženske Alfe. Ta je v tesnem stiku s sestavinami flore in favne in tudi nežive narave, torej s prostorom, v katerega je spadal (pra)človek, vse dokler se ni začel bistveno oddaljevati od narave (2021: 46).

Haugová poskuša presegati omejitve, se solidarno zliti z rastlinsko in živalsko deželo in tako obogatiti doživljanje z neznanimi občutki. Vrt kot prostor univerzalnega je v njeni poeziji prispodoba bivanja in govorice, zaokroženega sveta, v katerem domujejo rastline, živa bitja, zemlja s svojimi rudninami (živali, rastline, zvezde). Vzpostavlja večplastno simboliko rojevanja in rasti, cikličnosti, spravljivosti, miroljubnosti. Podoba trajnega vrta kot prostora razmišljanja in meditacije prerašča iz otopljivega sveta v metafizično in dobiva mističen pomen. Sprehod skozi vrt omogoča tudi pot skozi čas, sprehod je obenem stalnica erotike, ki se pojavi v prispodobni zrcala čutenja in mišljenja.

Tematizacija odnosa med moškim in ženskim principom je upovedena s pomočjo različnih tipov metafor: živalske (plodnost), metafore čutil (tipalne, svetlobne, termične). Ženski subjekt poudarja potrebo združitve z moškim, občutek osamljenosti brez prisotnosti moža – skozi arhetipske podobe obeh spolov avtorica tematizira tudi problematiko spola, zemlja kot glina pomeni umetniško obdelavo človeka z dotikom kože in gibi, poudarja kreativnost, hrepenenje po izražanju, obstoju.

Pesem *Hrepenenje* je izšla v pesniški zbirki *Čisti dnevi* (1990) iz zgodnje faze avtoričinega ustvarjanja. Naslov in prvi verz napovedujeta izraz želje ženskega lirskega subjekta po prizoru in sodoživljanju živalskega sveta; hrepenenje se v drugem delu pesmi ponovi kot želja po drugem, bližnjem. Časovna dimenzija pesmi izpostavlja trajanje in nenehno vračanje prek podob letnega časa in dneva. Sklepna verza ukinjata trajanje s poantiranim trenutkom (zasvetlika se polna luna). Vzporednico med živalskim in človeškim oziroma ženskim svetom prepoznavamo v motivih hrane, lakote, želje po varnosti, telesa kot varovala in privlačnosti. Vprašanja, ki izhajajo iz opisane poetike Mile Haugove, lahko gredo v smer: kakšna je ustaljena in inovativna podoba motiva jeseni in lisice; kakšna je analogija živalskega in človeškega sveta (samica, starost, erotika); katere tipe metafor in nasprotij bi prepoznali; kje v pesmi je namig za zблиževanje, željo, hrepenenje; kam je usmerjena pozornost bralca v sklepnih verzih?

Hrepenenje

Rada bi videla
lisico v jeseni,
ko njeni mladiči odrastejo,
ko njena rdečkasta dlaka postane gosta,
ko jo spet zamika kri,
ko jo spet zaboli pusto polje,
ko v neki oktobrski noči
z laježem kliče nekoga
in se njena ostra lesketajoča dlaka
zasvetlika v hladu diamanta polne lune.³

3 Človek živali in žival človeku v sodobni slovanski poeziji, 2023, 86–88.

Pesniški svet Eve Luka: žival, telo in ženska

Poezija pesnice, prevajalke in avtorice mladinske književnosti Eve Luka (1965) je od prvenca dalje vzbujala pozornost kritikov, bralcev, raziskovalcev; o tem pričajo tako literarne nagrade kot številni antologijski in knjižni prevodi.⁴ Njeno literarno ustvarjanje izrazito določajo antični in krščanski kulturni elementi ter stik z vzhodnoazijsko kulturo.⁵ Impulzi klasične japonske poezije so prisotni implicitno, bolj kot eksotične motive iz narave in zgodovine prepoznavamo vzhodnoazijske elemente v mitoloških, literarnih namigih in v slikovitih metaforah. Njen pesniški svet deluje izrazito užalosteno, melanholično, prevladuje odnos med moškim in žensko. Spominski impulzi lirskemu subjektu omogočajo ponovni vstop v preteklost, kjer se sooča z osebnim in občečloveškim občutenjem bolečine in osamljenosti, soočenje s smrtjo in izgubo, ponavljajo se podobe osamljene ženske, povezane z motivi telesnosti. Pesniški jezik Eve Luka prisega na inovativnost, novotvorbe pa nimajo učinka jezikovne igre, temveč širijo in združujejo pomenska polja. Naslove vseh štirih pesniških zbirk tvori podoben princip (Urbanová 2022), to je novotvorjena zloženka, v kateri en del zastopa človeški ali realni moment, drugega pa sanjski ali živalski: *Divosestra* (Divjesestra, 1999), *Diabloň* (Hudičablana, 2005), *Havranjel* (Vrangel, 2011) in *Jazver* (Jazverina, 2019).⁶

Ker se torej zbirke med sabo konceptualno in tematsko dopolnjujejo in razširjajo, lahko povzamemo nekaj ponavljajočih se izhodišč: detabuizacija tem, kot so negativni vidiki materinstva, nasilje v odnosu, bolezenska psihična stanja, spolnost, povezana z animalnim (Urbanová 2020). Poezijo E. Luka bi lahko označili za tip duhovne lirike, ki prihaja do najbolj intimnih sfer posameznika in je ubesedena z nepričakovano, divjo imaginacijo, povezano z živalskim svetom in sanjami. Kategorije časa ne zaznamuje samo vsakdanost oziroma profanost, pač pa mitološko vračanje, cikličnost v razumevanju minljivosti in odtekanja časa. Osrednji povezovalni element z živalskim svetom je voda: ta je prisotna kot ponavljajoč se prostor v pesmi, kot simbol očiščenja

4 V slovenščini so pesmi avtorice izšle v revijah *Rp./Lirikon* (2010, 2017) in *Literatura* (2011, 2015). Glej tudi Veronika Šoster: *Slovaška ženska poezija v zadnjih desetletjih*, 2017.

5 Avtorica je študirala japonsko klasično in sodobno literaturo ter več let živela na Japonskem. Prevaja japonsko poezijo (Kobo Abe, Machi Tawara, Banana Yoshimoto, Jiro Nitta) in angleške avtorje (E. A. Poe, Galway Kinnell). Je predavateljica angleškega jezika in književnosti, delovala je na Japonskem in v Španiji, trenutno deluje na Slovaškem.

6 Novotvorjenke v izvirniku širijo konotacijo in odpirajo niz asociacij (jaz-zverina, jazbec, rana), ki so v prevodnih rešitvah omejene. Podoben princip lahko prepoznamo tudi v imaginativni mladinski literaturi, ki odpira fantastične svetove in podobo otroštva, povezano z ljudskim slovstvom in temno platjo odraščanja (knjiga pravljic *Gospa Piščetova* in pesniški zbirki za otroke *Krškočinke! Brutalnice*).

in prehoda med svetovi; najbolj izvirno pa z vodnimi živalmi in bitji, kot so pupka (dob. močeradica), žabovratne žene, čaplja. Žival se pri E. Luka ne povezuje z grozo iz narave, pač pa ima vlogo zaveznika ali objekta občudovanja, ki dobi v pesmi vlogo subjekta (prim. pesem *Čaplja*). Človeški svet s pomočjo čutnosti tako prihaja v neposredno bližino živalskega in rastlinskega sveta. Prek različnih živali pa se v pesniškem jeziku lahko izraža žensko telo, ki je podvrženo intuiciji, napetosti in je zaznamovano z biološkimi procesi. V zadnjih dveh zbirkah prepoznavamo izostrenost pri upodobitvah živalskih podob. Izbor živali, kot so ptica, močerad, metulj, polž, omogoča da tradicionalne podobe iz antične, krščanske in renesančne mitologije in umetnosti razširi z utrjevanjem ter aktualizacijo. S pomočjo menjave človeške in živalske perspektive semantična nasprotja (zgoraj – spodaj, profano – sveto, dobro – zlo, privlačno – gnusno) osmišlja s čutno, duhovno in arhetipsko dimenzijo. Verižni motivi telesnosti razširjajo semantično polje na staranje, erotiko, čutnost, reprodukcijo, prehranjevanje, nasilje. Med pesniškimi sredstvi prepoznavamo metaforo (zoomorfna metafora), primer, vzklik in retorično vprašanje, ponavljanje, variacijo in cikličnost.

Pesem *Čaplja* (iz zbirke *Vrangel*) vzpostavlja simboliko dolgonoge in dolgokrilate ptice ter z menjavo perspektive sooča dva svetova, živalskega in človeškega. Voda, ki se v poetiki E. Luka kaže kot ponavljajoči se temeljni element, vzpostavlja v pesmi nepremostljiv protipol (vzvišenost in prostost ptice nasproti profanemu, pritlehnemu človeku). Pripisovanje človeških lastnosti razuma z glagoloma »kot da premišljuje« in »kot bi govorila« ter poudarjeno telesnostjo pa briše mejo med človeškim in živalskim pogledom. Zaključek druge kitice pesmi, v kateri se zgodi zamenjava izpovedne perspektive, se tipično izteče v nujnost trenutka oziroma poante, ki presega večnost.

V zadnji zbirki, *Jazverina*, je posebej izrazit odnos do okolja in sveta, kar avtorici omogoča poglobljanje bivanjskih vprašanj in preizkušanje meje jezika. V tej zbirki najdemo pesem z naslovom *Polž*. Dvoje podob živali, to je duhovno oziroma kulturno in profano (fizično), utrjuje z nadaljnjimi nasprotji, kot je človeško (mi/jaz) proti živalsko; zavest o minljivosti, ki je polžu odvzeta, pa človeku ne daje hierarhično višje vrednosti. Povezanost človeškega dojemanja duhovnega sveta prek živalskih simbolov (polževa spirala je simbol neskončnosti, kroženja, vračanja) se dopolnjuje s profano podobo (slina, počasnost, samozadostnost), hkrati pa polžu priznava enako vrednost kot živi in neživi naravi.

Polž

Spirala, neskončni polž
polž, ki se je prebudil, ki spi,
ki čuti
in o katerem ne vemo nič.

Po polžje, reče polž.
Polzim – polzim, si pravi.

V njegovi slini čutim življenje,
kako se pomika navzgor.
Odvzeta mu je sleherna

misel o višavah.⁷

Sklep

Izhodišče razprave in izbora poezije predstavlja razmislek o aktualizaciji in inovativni upodobitvi odnosa med človeškim in živalskim svetom. Na drugi strani poskuša literarna besedila predstaviti kot vir namigov in povezav, s katerimi na novo odkrivamo mitološki, simbolni in umetniški svet od antike čez srednji vek in renesanso v moderno dobo. Pesnik od nas torej upravičeno pričakuje določeno mero poznavanja civilizacije in kulture, pri analizi in interpretaciji pesmi pa je prav tako pomembno povezovanje estetske in etične dimenzije literarnega besedila.

Bralne kompetence kaže torej krepiti tudi s spoznavno dimenzijo literature. To lahko vključuje delo s slovarskimi priročniki in enciklopedijami ter utrjevanje znanja in nova spoznanja iz zgodovine umetnosti (likovne, glasbene, literarne) in kulturne zgodovine ter vzpodbuja medpredmetno povezovanje.⁸

Tema narave in odnosa do živalskega in rastlinskega v poeziji se kaže v vsej univerzalnosti in aktualnosti pri vsakodnevnih odločitvah. Pri izbranih

7 Izbor pesmi v prevodu Diane Pungeršič in avtorice prispevka obsega: *Mačka, Pupka, Ženska z moljem, Metulj, Čaplja in Polž. Človek živali in žival človeku v sodobni slovanski poeziji*, 2023, 89–106.

8 Dva primera dejavnosti: 1) v slovarjih in enciklopedijah poiščite geslo ptica in preučite, kakšne pomene ima v antični tradiciji, pri Keltih, v krščanstvu, egipčanski kulturi; primerjajte ugotovitve s podobami v azijskih kulturah in budizmu; 2) v slovarjih tujih jezikov in slovenščine poiščite sinonime za geslo živalskost/animalnost (surov, nagonski, brutalen, zverinski).

slovaških pesmih so bile izpostavljene nekatere perspektive branja poezije (zvočnost, medbesedilnost, težnja po inovativnosti, empatično branje, deta- buizacija, umik v abstrakcijo, preskok v sanjski in fantastični svet). Pri obeh avtoricah smo prepoznali težnjo po edinstvenem, neponovljivem v pesni- škem besedilu, ki se kaže tudi z dvomom v pristnost človeškega, antropo- centričnega sveta. Izbrana poezija in interpretacija sta lahko vzpodbuda za novo branje sodobnih slovenskih avtorjev. Primeri poezije v srednješolskih *Branjih* odpirajo možnost interpretacije pesmi Maje Vidmar, Iztoka Geistra ali Alojza Ihana. Hkrati pozivajo k branju čisto sodobne literarne produkcije v razredu.

Viri

- HAUGOVÁ, Mila, 1990: *Čisté dni*. Bratislava: Smena.
- HAUGOVÁ, Mila, 1999: *Křídlatá žena*. Bratislava: Slovenský spisovateľ.
- HAUGOVÁ, Mila, 2021: *Dama in samorog, izbrane zbirke*. Prev. Andrej Pleterski. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- LUKA, Eva, 2005: *Diabloň*. Trnava: Edition Ryba.
- LUKA, Eva, 2011: *Havranjel*. Trnava: Edition Ryba.
- LUKA, Eva, 2020: *Jazver*. Levoča: Modrý Peter.
- SUBIOTTO, Namita (ur.), 2023: *Človek živali in žival človeku v sodobni slo- vanski poeziji*. Ljubljana: Založba Univerze v Ljubljani. <<https://doi.org/10.4312/9789612971236>> in <<https://doi.org/10.4312/ZOJG2690>>.

Literatura

- BUKOVINOVÁ, Anna, 2022: *Sakrálne a profánne v slovenskej poézii deväťdesiatych rokov 20. storočia*. Doktorska dizertacija. Bratislava: Filozofická fakulta Uni- verzity Komenského v Bratislave.
- CHROBÁKOVA, Stanislava, 2002: *Mila Haugová*. Bratislava: Kalligram.
- ČEH STEGER, Jožica, 2015: *Ekokritika in literarne upodobitve narave*. Maribor: Litera.
- DIANIŠKOVÁ, Veronika, 2021: Tolikšna je prisega ali Pre-pisati se nekam, kjer je tisto, česar ne vidimo. Mila Haugová: *Dama in samorog*. Ljubljana: Cankar- jeva založba. 415–435.
- JAREŠ, Michal, 2020: *Pár úvah nad sbírkou Evy Luky Jazver*. <www.plav.sk>.
- MILČÁK, Marián, 2010: Podoby ženskosti a feminínne aspekty v básnickom texte. *Mýtus a báseň*. Levoča: Modrý Peter. 76–91.
- MILČÁK, Marián, 2013: Čítanie a interpretácia. Peter Milčák (ur.): *Ako sa číta báseň*. Levoča: Modrý Peter. 7–17.

- PASSIA, Radoslav, TARANENKOVÁ, Ivana (ur.), 2014: *Hľadanie súčasnosti, Slovenská literatúra začiatku 21. storočia*. Bratislava: Literárne informačné centrum. 111–201.
- PLETERSKI, Andrej, 2020: Mila Haugová. *Quo vadis? 35. mednarodni literarni festival Vilenica*. Ljubljana: Društvo slovenskih pisateljev. 17–23.
- ŠRANK, Jaroslav, 2001: Zapeljivost poezije, mlada slovaška poezija. *Apokalipsa* 48/49/50. 85–98.
- URBANOVA, Eva, 2022: *Eva Luka*. <www.litcentrum.sk>.